

## **ВИЗУАЛИЗАЦИЯТА НА БЪЛГАРСКИЯ ФОЛКЛОРЕН ПРАЗНИЧЕН КАЛЕНДАР — ВЪЗМОЖНОСТ ЗА РАЗВИВАНЕ НА СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ**

**Красимира Танева (Пловдив)**

### **Резюме:**

Съвременните тенденции в обучението по литература са свързани с прилагането на дидактическите принципи функционалност, интерактивност и синкритичност според Лиотаровата теория за постмодерната ситуация. Като една възможност за изучаването на фолклорните празници е използването на средство за онагледяване, чрез което в достъпна форма учениците да формират у себе си социокултурни компетентности. Визуализирането на учебното съдържание определено подпомага процеса на възприемане и създава у учениците адекватна представа за спецификата на националния характер и морал

**Ключови думи:** визуализация, фолклорен празничен календар, социокултурни компетентности

### **Visualization of Bulgarian Folk Holiday Calendar – an Opportunity to Develop Sociocultural Competencies**

#### **Abstract:**

Contemporary tendencies in the teaching of literature relating to the implementation of didactic principles, such as functionality, interactivity and syncretism according to Liotary theory of the postmodern condition. As an opportunity to learn the folk festivals is to use the tool of visualization, through which students form sociocultural competencies in accessible way. Visualization of content definitely helps the process of perception and gives the students an adequate picture of the specific national character and morality.

**Key words:** visualization, folk holiday, sociocultural competencies

Социалните и културни промени логично влияят и върху търсенето на адекватни за 21 век форми и методи на обучение, за да се преодолее доминацията на теоретичното знание. В „Обучението според принципите на постмодерното мислене” Людмила Кирова синтезира основни дидактически принципи в духа на Лиотаровата теория за постмодерната ситуация, които

се основават на функционалност, интерактивност и синкритичност<sup>1</sup>. Тези постулати категорично насочват към нови тенденции, приоритети в сферата на образованието, което предопределя кардинална смяна на подходите за постигането на специфичните цели. В контекста на така очертаните от авторката перспективи е използването на визуализацията като един възможен адекватен дидактически способ за формиране на социокултурни компетентности. Провокирани от цитираната вече концепция, ние ще представим вариант за приложението му в обучението по литература за 5 клас в *дъл Фолклорен празничен календар*, като се ръководим от следните съображения: фолклористични и дидактически.

### **Фолклористични съображения**

В образователната парадигма на българското средно училище 5 клас е въвеждащ етап от прогимназиалната степен на обучение. В рамките на обучението по литература е предвидено изучаването на фолклорни календарни празници на българите – Бъдни вечер, Коледа, Прошка, Великден, Гергьовден, Еньовден, Димитровден, които са отражение на специфично самосъзнание, проекция на морално-етични норми и са част от нашата национална култура (под понятието „култура” приемаме тезата на Ерасов „процес и продукт на духовното производство като система на създаване, запазване разпространение и усвояване на духовни ценности, норми, знания, представи, значения и символи за формиране на духовния свят на обществото и човека” (Ерасов, 1997:107). Фолклорът като тип култура е един от пътищата за опознаване на индивидуалното и колективно битие на социума, който по образен и рационален път отразява света. Синкретичният му характер е резултат от сложното взаимодействие на 3 подсистеми (Живков 1987: 169). Според изследователя първата подсистема е обвързана с митологични, нравствени представи и норми, които отразяват историческата памет на етноса. Втората е обвързана със социализирането на художествените ценности, а третата е конгломерат от „онези механизми за художествено общуване, за възпроизводство на художествени ценности, които ни позволяват да говорим за художествена култура от фолклорен тип. Най-често това са механизми, чрез които се осъществява обществения живот изобщо – обреди, трудови и практически дейности“ (пак там, 169). Макар и относителни самостоятелни, тези подсистеми са в сложни субординационни връзки и имат определено значение за българската памет. Фолклорният празник е част от тази култура и притежава следните особености: сакралност; времево и пространствено позициониране; ангажираност на участни-

---

<sup>1</sup> Кирова <http://liternet.bg/publish3/lkirova/post.htm>.

ците в случващото се; предметите, словото, танца, музиката, облеклото имат специфична функция (Живков 1999: 190–192).

### Дидактически съображения

В програмата по литература за 5 клас е предвидено формирането на два типа компетентности – литературни и социокултурни. Първите са пряко обвързани с рецепцията на художествената творба, с осмислянето на връзката *мит-фолклор-литература*, както и с базови теоретични понятия от областта на литературната теория. Вторите са: а) *разбиране на културното многообразие и индивидуалните му проявления*; б) *знание за специфичната етническа уникалност, която е в основата на социална идентичност*; в) *принципи на организираност на човешкия свят и г) универсалните ценности*<sup>2</sup>. Развиването и на двата типа е възможно при следните условия: съобразяване с психологическите възрастови особености на учениците; подходяща логическа структура за изложение на учебното съдържание; система от методи за постигането на конкретни резултати. В българската образователна система урокът е „една от формите за организиране и конструиране на дидактически отношения“ (Радев 1997: 8). Темата, целите и методите, които се използват в него, винаги са предмет на предварително планиране, за да се осъществят и реализира методическият и съдържателният замисъл на учителя, да се постигнат конкретни резултати за стимулиране на познавателната активност на учениците. В рамките на един учебен час учителят е длъжен да постигне целенасоченост на възприемането на информацията, като се съобразява с основни дидактически принципи като достъпност и логичност. При изучаването на отделните календарни празници предвид особеностите, които вече посочихме, смятаме за целесъобразно използването на средство за онагледяване, чрез което се обогатява и разширява сетивният опит...; облекчава се процеса на усвояване на знанията и се отразява многообразието на явленията” (Андреев 2001:118–119). Именно тази концепция бе основополагаща при използването на филма „Бъдни вечер”<sup>3</sup> на журналистката Мира Добрева при изучаването на празниците Бъдни вечер и Коледа в училище „Антим Първи” град Пловдив.

Изборът и използването му в рамките на часа бе мотивирано заради следните негови достойнства:

1. Информацията за празниците Бъдни вечер и Коледа е адаптирана съобразно психологическите способности за възприемане на петокласниците.

<sup>2</sup> Виж по-подробно *Програма по литература за 5 клас – Ядро 1, Стандарт 2*, [http://www.minedu.gov.bg/top\\_menu/general/educational\\_programs/](http://www.minedu.gov.bg/top_menu/general/educational_programs/).

<sup>3</sup> <http://www.youtube.com/watch?v=R7DRFXeNEj8&feature=related>.

2. Отделните етапи в протичането на празниците, като времева и пространствена организираност, са според традицията.

3. Съществува баланс между съдържателно и емоционално послание.

4. Създава се възможност за последвало анализиране на културните и социални дадености в патриархалното общество.

5. Разкрита е сакралната същност на празниците; спецификата на националния морал и характер, които за съвременното дете са привлекателни именно заради своята необичайност, автентичност.

6. Учениците имат възможност в достъпна за тях форма да осмислят митологичния и християнски смисъл на двата празника.

7. Ролята на всеки един от участниците в празниците е според социалния му статус и произтичащите от това отговорности в рамките на семейството.

8. Връзката *действие-слово-магическо послание* е разкрита в контекста на цялостното протичане на празниците.

Учебният процес в рамките на 40 минути протече в следните фази:

1. Актуализиране на теоретичните знанията за същността на българския фолклорен празник.

2. Актуализиране на знанията за спецификата на митологичното мислене на българите.

3. Актуализиране на знанията за връзката *календар-празник*.

4. Поставяне на конкретни въпроси при гледането на филма, за да се изведат основните характеристики на празниците Бъдни вечер и Коледа – времева и пространствена организираност; мястото и ролята на тези два празника в контекста на зимния календарен цикъл; обредните действия; ролята на отделните членове на семейството; християнския смисъл на празниците; взаимоотношения и моралните ценности в рамките на семейство, които се утвърждават.

5. Синтезиране на знанията за празниците Бъдни вечер и Коледа като отражение на морално-етичната традиция, екзистенциална философия и светоусещане на българина, с което у учениците се поставя началото на процеса за формиране на социокултурни компететности в рамките на обучението по литература в 5 клас.

## Литература:

Андреев 2001: АНДРЕЕВ, Марин. *Процесът на обучение*. София: УИ „Свети Климент Охридски”, 2001.

Ерасов 1997: ЕРАСОВ, Борис. *Социална културология*. Стара Загора: ИДЕЯ, 1997.

Живков 1999: ЖИВКОВ, Тодор Иванов. *До следващата запетая*. София: Христо Ботев, 1999

Живков 1987: ЖИВКОВ, Тодор Иванов. *Етнокултурно единство и фолклор*. София: Наука и изкуство, 1987.

Радев 1997: РАДЕВ, Пламен. *Теория и технология на урока*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, 1997. <[http://www.minedu.government.bg/top\\_menu/general/educational\\_programs/](http://www.minedu.government.bg/top_menu/general/educational_programs/)>, 10.05.2011.

<http://www.youtube.com/watch?v=R7DRFXeNEj8&feature=related>.

<http://liternet.bg/publish3/lkirova/post.htm>